

Ivana Kobilca, *Avtoportret s paletjo*, 1914, (izrez).
Zasebna last.

UVOD

Ivana Kobilca se je 20. decembra 1861 rodila mami Mariji Kobilca, roj. Škofic, in očetu Jakobu Kobilca. Mlada družina je živela v ljubljanski Ključavničarski ulici. Marija je skrbela za gospodinjstvo in se ukvarjala z oddajanjem sob, Jakob pa je bil trgovec in obrtnik, izučen v krznarstvu, kolarstvu in dežnikarstvu. Ivana je imela še starejšo sestro Miro in mlajšega brata Josipa, najmlajša v družini pa je bila Frančiška (Fani), ki je postala slikarkin najljubši model. Družina je Ivano vseskozi finančno podpirala, kar lahko razberemo iz mnogih pisem, ki so si jih pošiljali.

Ivana je že v najstniških letih vedela, kaj si želi početi v življenju. Ko je pri šestnajstih letih z očetom prvič obiskala Dunaj, so jo razstavljene slike v razkošnem dvorcu Belvedere tako prevzele, da je zatrdno sklenila postati slikarka. Z risanjem se je seznanila že v osnovni in meščanski šoli pri uršulinkah v Ljubljani, kasneje pa je hodila dvakrat na teden v uk k slikarki Ildi Künl, hčerki takrat znanega ljubljanskega slikarja Pavla Künla. V tem času naj bi Ivana napravila preko dvesto risb, ki pa jih je kasneje uničila.

SLIKARSKI ZAČETKI

Ivanina starša sta osemnajstletnemu dekletu izpolnila veliko željo in ji omogočila študij na Dunaju. Ženskam se v tistem času sicer ni bilo dovoljeno vpisati na državno Umetnostno akademijo, saj je bilo nesprejemljivo, da bi skupaj z moškimi študirala golo človeško telo pred živim modelom. To neenakopravno dejstvo v izobraževanju je pripeljalo do tega, da ženske večinoma niso obvladale risanja figure, gola figura

pa je bila izhodiščni element pri slikanju velikih kompozicij.

Tako se je Ivana namesto študija v učilnici na akademiji lotila kopiranja slik slavnih mojstrov v galeriji. Posebej so jo navdušila tihožitja priznane holandske slikarke Rachel Ruysch, ki je bila ena najuspešnejših umetnic prve polovice 18. stoletja. Ivana si je kopijo njenega cvetličnega tihožitja pomenljivo obesila na vrata svojega stanovanja v Ljubljani, kamor se je preselila po letu 1914. Na slivah ob cvetju namreč počiva kobilca, ki spomni na slikarkin priimek.

MÜNCHEN

Po enem letu slikanja pred razstavljenimi deli v galeriji je ugotovila, da jo Dunaj utesnjuje in se v želji po boljši strokovni izobrazbi jeseni 1881 napotila v München. Najprej se je vpisala v umetnoobratno šolo, a je vztrajala le eno leto, saj se ji je "vse neumno zdelo". Potem je hodila še v damsko zasebno šolo slikarja Aloisa Erdtelta. Tam je napravila lepo število portretnih študij. Profesor Erdtelt je slikarkam priskrbel modele različnih starosti z zanimivimi obraznimi potezami, za poziranje pa so bili iskani tudi ljudje temnejše polti. Slikanje temne polti je umetnikom predstavljalo poseben izziv, saj so se ukvarjali s problemom, kako na temno polt naslikati temno senco.

Obiskovala je tudi večerni tečaj anatomskega risanja pri kiparju Cristophu Rothu, kjer so risali tudi po golih modelih, tako moških kot ženskih. V tistem času je bila to izjema, saj se je večini zdelo nedopustno, da bi dekleta v ateljeih gledala gole moške. Naslikane akte je pozneje, ko se je ostarela vrnila v Ljubljano, prirezala v navzočnosti nečakinje Mire. Ob tem se je pomenljivo vprašala: "Kdo pa bo gledal te nage babe?"

V Münchnu se je veliko družila s Ferdom Veselom. Delila sta si tudi atelje in slikala enake motive. Tako je nastala slika *Likarice*. S Ferdom sta v ateljeju postavila improvizirano steno in vrata, da sta lahko raziskovala, kako naslikati svetlobo, ki skozi okno v ozadju sveti v sobo spredaj. Pomagala sta si z modeli, fotografijami in številnimi oljnimi skicami.

POLETNE POČITNICE

Počitnice je Ivana preživljala v domovini. V Ljubljani je na fužinskem gradu slikala in poučevala Josipino in Marijo, hčerki lastnika gradu. V tistem času je bilo običajno, da so umetniki nekaj časa bivali pri premožnih naročnikih in v zameno za gostoljubje poučevali in portretirali družinske člane, slike pa po svojem odhodu pustili gostiteljem. Kadar je počitnice preživljala na Gorenjskem, se je družila s Ferdom Veselom, z Roso Pfäffinger in veterinarjem Josipom Nikolajem Sadnikarjem. Zbirali so starine in risali prizore iz kmečkega življenja. Leta 1889 je začela v Podbrezjah slikati *Poletje*. Pomagala si je s fotografijo in z modeli, ki jih je našla med sorodniki. Pozirala ji je sestra Fani, ob njej sta naslikana še Blekova otroka, sestrična Katrica in bratranec Janezek. Zadaj ob plotu sta še dva vaška fantiča.

ŠKANDAL NA PRVI SAMOSTOJNI RAZSTAVI

V Münchnu se je Ivanino slikarstvo začelo spreminjati. Nekaj mlajših slikarjev se je namreč uprlo načinu akademskega slikanja s temnimi barvami in tudi pri Kobilci so temne tone izpodrinile svetlejšje barve. To opazimo na njenem prvem celopostavnem *Portretu sestre Fani*, ki ga je prvič razstavila leta 1889 v Ljubljani. Na realki v Vegovi ulici je namreč priredila svojo prvo samostojno razstavo, ki je bila tudi prva take vrste, saj so do tedaj umetniki razstavljali le na skupinskih razstavah ali pa posamezne slike predstavljali javnosti v izložbah trgovin. Teden dni trajajoča razstava je požela pozitivne kritike. Slike je pohvalil tudi duhovnik in urednik časopisa *Zgodnja danica*, zmotile so ga le gole roke portretiranke Fani, češ da se to res ne spodobi in bi morala imeti obleko z dolgimi rokavi.

BOHEMSKI PARIZ

Ivana je sestri Mariji pisala „... i potem hajd v Pariz; francosko se pridno učim, da me ne bodejo prodali v Parizu.“ V francosko prestolnico je prišla marca 1891. Sredi maja se je odprla razstava na Salonu Champ-de-Mars in domače časopisje je s ponosom poročalo o slikarki, ki se ji je uspelo kar z dvema slikama prebiti na tako pomembno razstavo, kot je pariški Salon. Ivana je tja poslala *Poletje* in *Likarice*, ki ju je žirija med več tisoč prispelimi umetninami izbrala za razstavo. Teden dni pred zaprtjem razstave na Salonu ji je predsednik žirije v pismu sporočil, da jo je odbor imenoval za pridruženo članico. Iz Pariza se je vrnila v München in potem v domovino ter na Dunaj, kjer je preživela nekaj časa na zdravljenju. V pismih

je pogosto tožila o slabem počutju, prav tako je morala ves čas jemati zdravila proti bolečinam. Ker se ji je zdelo, da na Dunaju ne bo dobila dovolj naročil in bi na zaslužek morala dolgo čakati, se je odločila, da ponovno odpotuje v Pariz. Tja jo je povabila prijateljica Rosa. Trdno odločena, da ji bo v Parizu uspelo, se je z novo energijo lotila dela. Vpisala se je v zasebno šolo slikarja Henrija Gervexa, vendar jo je že po mesecu in pol zapustila, saj učitelju ni bil všeč njen način slikanja s pastoznimi nanosi, pogrešala pa je tudi slikanje po golih modelih. Da bi se bolje vključila v slikarsko dogajanje in si pridobila naročnike, je poskušala navezati stike s tam živečimi pomembneži.

V začetku poletja 1892 je šla v Barbizon, vasico ob fontainebleaujskem gozdu blizu Pariza. V tem pomembnem središču francoskih umetnikov, ki so slikali na prostem, je Ivanina pariška družina najela hiši, da bi se umaknila pred protesti, ki so takrat potekali v Parizu. Ivana je v Barbizonu slikala pleneristična dela, kakršno je *Otroci v travi*.

V Parizu se je nesrečno zaljubila v slikarja in zbiralca umetnin Willyja Gretorja, ki pa je imel razmerja z več drugimi ženskami in je tudi zapravljal dediščino njene prijateljice Rose. Zaradi neuresničene ljubezni in ker je bila na splošno nezadovoljna nad razmerami, v katerih je takrat živela, je bila žalostno razpoložena, kar se je odrazilo tudi na njenih slikah, ki so naslikane v temnih modrih tonih, na primer *Deček v mornarski obleki*.

SLOVENIJA SE KLANJA LJUBLJANI

Leta 1897 se je odpravila v Sarajevo. Tja jo je verjetno gnalo upanje na večja naročila, saj je v tistem času Bosno in Hercegovino zasedla avstro-ogrška monarhija, ki je želela deželo modernizirati, zato so v glavno mesto vabili umetnike. Kobilca je dobila v uporabo atelje v Deželnem muzeju. Kmalu se je vključila v družbo nemških in avstrijskih slikarjev, s katerimi je potovala po Bosni in upodabljala folklorne motive, ki jih je potem objavila v reviji *Nada*. Kasneje so ustanovili še Sarajevski slikarski klub in v okviru tega predstavljali po Evropi dela, ki so jih ustvarili v Bosni.

V Sarajevu se je Kobilci uresničila tudi želja po večjem naročilu. V jezuitski cerkvi sv. Cirila in Metoda je naslikala freske z nabožno vsebino. Ker so freske naslikane na stene v cerkvi, so na razstavi v Narodni galeriji na ogled le študije za poslikave in reprodukcije fresk.

Med bivanjem v Sarajevu je kljub obilici drugega dela tudi portretirala, dobila pa je tudi pomembno naročilo iz Ljubljane. Alegorična slika *Slovenija se klanja Ljubljani* je bila načrtovana za ljubljansko mestno hišo. Naročil jo je ljubljanski župan Ivan Hribar, denar pa je prispeval škof Josip Juraj Strossmayer. Slike se je umetnica lotila premišljeno in zavzeto, o čemer pričajo številne fotografije in skice. Med počitnicami, ki jih je preživljala v domovini, je začela iskati modele. Pozirali so ji prijatelji na gradu Kolovec v današnji domžalski občini. Družini

je iz Sarajeva pisala, naj ji poiščejo kakšno primerno osebo za lik Ljubljane in grbe, ki jih bo potrebovala pri slikanju. Slika predstavlja slovenske pokrajine, ki prinašajo darove svetlolasi mladenki, posebitvi Ljubljane. Prestol, na katerem sedi, je okrašen z ljubljanskim grbom, na desni pa na njem sloni grb dežele Kranjske. Dokončana je bila leta 1903 in kmalu je bila javnosti predstavljena v veliki dvorani ljubljanskega Mestnega doma. Odzivi so bili dobri, le slikar Rihard Jakopič ji je očital, da slika ni skladna s prostorom in da je tematika alegorije preživeta.

DRUŽBA INTELEKTUALCEV IN UMETNIKOV

V Berlin se je odpravila leta 1906 in se nastanila v najemniški hiši stavbnega mojstra Otta Schnocka. Tam si je uredila tudi atelje. Schnockovi hčeri je poučevala slikanje, družina ji je pomagala pri iskanju naročil pri premožnih Berlinčanih, sčasoma pa so si postali tako domači, da so jo občasno povabili na večerjo. Ivana se je v Berlinu družila tudi s starimi znanci, ki jih je poznala še z Dunaja, Münchna in iz Sarajeva.

V mestu, ki je postalo novo umetnostno središče, so se razstave kar vrstile. Kobilca jih je pogosto obiskovala. Sicer pa je portretirala bogate meščane, slikala žanrske podobe in največ tihožitja. Ta so se tudi najbolje prodajala, hotela pa je imeti tudi zadostno zalogo izdelanih slik, da bi morebitni kupci lahko izbirali med njimi.

Leta 1913 je naslikala eleganten portret nečakinje Mire Pintar, ki jo je obiskala v mestu. Ivana je do nečakinje imela poseben odnos in morda se je Mira v slikarstvo usmerila prav zaradi tete, ki je prevzela in skrbela za večji del njene umetniške dediščine. Iz Berlina je na počitnice prihajala v Ljubljano, kjer sta jo nečakinja Mira in pisatelj Ivan Cankar uvedla v Kesslerjev salon. Družina Kessler je namreč na svoj dom redno vabila umetnike in intelektualce, Ivana pa je nekatere med njimi kasneje tudi portretirala. V Mici Čop, rojeno Kessler, se je zaljubil Ivan Cankar in ji zavzeto pisal pisma, njej pa se ni ljubilo kaj dosti odpisovati. Micina sestra Ani Župančič, rojena Kessler, pa se je poročila s pesnikom in pisateljem Otonom Župančičem. Imela sta tri otroke, ki so Otona navdihovali pri pisanju otroških pesmi in угank.

VRNITEV DOMOV

Zaradi prve svetovne vojne je morala Ivana leta 1914 zapustiti Berlin. Poslovala se je od prijateljic in se za stalno preselila v Ljubljano na Cankarjevo nabrežje k sestri Mariji. V Ljubljani je veliko slikala, največ tihožitja, portretirala pa je nekoliko manj. Zaradi vojne in razvoja ter lažje dostopnosti fotografije so naročila za portrete namreč usihala. Živela je odmaknjeno in se ni družila s slikarskimi sodobniki.

Leta 1920 je postala članica Društva Narodna galerija, ki je bilo ustanovljeno dve leti prej.

Sodeč po pismih, ki jih je pošiljala domov, so slikarko vse življenje pestile različne bolezni. 4. decembra 1926 je umrla po zahtevni operaciji. Po njeni smrti so ji v Jakopičevem paviljonu v Tivoliju priredili posmrtno razstavo. Tako se je uresničila njena želja po retrospektivni razstavi, ki jo je slikarka načrtovala, a je ni uspela izvesti.

VIRI:

- Špelca Čopič: **Ivana Kobilca na slikarskem razpotju** (v: Ivana Kobilca, 1861–1926, [razst. kat.], str. 31–46), Narodna galerija, Ljubljana 1979.
- **Ivana Kobilca (1861–1926): "Slikarija je vendar nekaj lepega ..."**: Ljubljana, Narodna galerija, 20. junij 2018–10. februar 2019, Narodna galerija, Ljubljana 2018.
- Tanja Mastnak: **Ivana Kobilca in možnosti likovnega izobraževanja za ženske v 19. stoletju** (v: Časopis za kritiko znanosti, 32/215–216, 2004, str. 93–107).
- Michel Mohor: **Ivana Kobilca in Kesslerjev salon** (v: Odstiranja, september 2017). Dostopno na: www.ng-slo.si.
- Lidija Tavčar: **Videla sem svet in življenje: Ob 90. obletnici smrti Ivane Kobilce (1861–1926)**, Kulturno društvo Tabor, Podbrezje 2016.
- Polonca Vrhunc: **Katalog razstavljenih del** (v: Ivana Kobilca, 1861–1926, [razst. kat.], str. 115–161), Narodna galerija, Ljubljana 1979.
- Polonca Vrhunc: **Življenje in delo Ivane Kobilce** (v: Ivana Kobilca, 1861–1926, [razst. kat.], str. 13–29), Narodna galerija, Ljubljana 1979.
- Stanko Vurnik: **Ivana Kobilca: Spomini** (v: Zbornik za umetnostno zgodovino, 3/3–4, 1923, str. 100–112).
- Beti Žerovc: **Zelo slovenska slika** (v: Slovenski impresionisti in njihov čas 1890–1920 (ur. Barbara Jaki, Mateja Breščak, Andrej Smrekar, str. 111–116), Narodna galerija, Ljubljana 2008).

Ivana Kobilca, *Mira Pintar*, 1913.
Narodna galerija.

